

Zaključci konferencije “Izazovi naučno-istraživačkog rada u oblasti društvenih nauka na univerzitetima zemalja Zapadnog Balkana”

Pripremila: dr. Biljana Antunović, prorektorica za međunarodnu i međuuniverzitetsku saradnju Univerziteta u Banjoj Luci

Naučno-istraživački rad u zemljama Zapadnog Balkana karakteriše nizak nivo ulaganja u istraživanja, preopterećenost naučno-istraživačkog osoblja nastavom, nedostatak raspoloživog vremena za bavljenje naučno-istraživačkim radom i nizak nivo systemske podrške za istraživački angažman. Rezultat ovakve situacije je mali broj naučno-istraživačkih projekata kao i mali broj naučno-istraživačkih radova u međunarodno referentnim časopisima, te niska prepoznatljivost istraživača na međunarodnoj naučno-istraživačkoj sceni.

Pokrenute izmjene zakona o visokom obrazovanju na pojedinim administrativnim nivoima u BiH predviđaju pooštavanje kriterija za izbor u akademska zvanja, čime bi se direktno uticalo na percepciju kvaliteta naučno-istraživačkog kadra, te posredno i institucija u kojima rade. S druge strane, nastavno-naučno osoblje je opterećeno nastavom što se reflektuje i kroz politike plata na univerzitetima koje često predviđaju naknade samo za rad u nastavi.

Bavljenje istraživanjem još uvijek je sporadično i uglavnom prepušteno individualnom entuzijazmu i aspiracijama.

Danas smo na temu “Izazova naučno-istraživačkog rada u oblasti društvenih nauka na univerzitetima zemalja Zapadnog Balkana” diskutovali u okviru dvije paralelne sesije i to:

- *Predavači ili istraživači? Systemski izazovi naučno-istraživačkom radu na univerzitetima u BiH.*
- *Pooštavanje kriterija izbora u akademska zvanja i dodjelu istraživačkih fondova: Politike unaprijeđenja naučno-istraživačkog rada ili zanemarivanje konteksta?*

U okviru dvije sesije izloženo je ukupno 8 prezentacija u kojima su istaknuti akademski radnici, predstavnici nadležnih ministarstava i drugih institucija i organizacija iz oblasti nauke i obrazovanja sagledali postojeće probleme, razmijenili svoja iskustva i dali preporuke i smjernice sa ciljem adresiranja mogućih pravaca rješenja identifikovanih problema.

ZAKLJUČAK

Brojni su i zajednički izazovi koji se postavljaju pred naučnike istraživače u oblasti društvenih nauka na univerzitetima zemalja Zapadnog Balkana. Prije svega, društvene nauke su same sebi postale svrha, što nikako ne bi trebao biti slučaj. Činjenice pokazuju da su nastavnici postali predavači, preopterećeni nastavom koju moraju da izvode i normom koju moraju da ispune, a da je naučno-istraživački rad skoro potpuno zanemaren i stavljen na marginu djelovanja jednog nastavnika. U prilog tome su i podaci sa webometriksa prema kojem je istraživanje u BiH na veoma skromnom nivou. Nasuprot tome, pri napredovanju u akademsko zvanje očekuje se da se ispune određeni kriterijumi kada su u pitanju naučne reference. Izazovi koji se nameću pred istraživače i institucije su:

- Kako stvoriti uslove za kvalitetan naučno-istraživački rad i produkciju kvalitetnih naučnih radova?
- Kako povećati saradnju na međunarodnom, multidisciplinarnom i multisektorskom nivou?
- Kako podstaći proizvodnju upotrebljivog znanja?
- Kako uvesti kulturu nepristrasnog vrednovanja?
- Kako povećati skromna izdvajanja za razvoj nauke?
- Kako povećati motivaciju nastavnika da se bave naukom?

Uprkos nepovoljnom kontekstu za razvoj naučno-istraživačkog rada u BiH postoje određene mogućnosti i načini da se nauka znatno intenzivnije razvija koje i pojedinci i institucije mogu da koriste.

Preporuka uvođenje postepenih i jasno određenih promjena s ciljem podizanja kvaliteta naučnog učinka, razvoja objektivnog vrednovanja i podsticanje saradnje na raznim nivoima, naročito u segmentu međunarodne saradnje. Realni načini premošćavanja problema ograničenja u kojima se nalaze nastavnici su putem umrežavanja u različite mreže, COST akcije, programe razmjene poput Erasmus+, učešće u multidisciplinarnim međunarodnim konferencijama.

Međutim, Rješenja se moraju tražiti sistemski, na državnom/entitetskom/institucionalnom nivou počev od nadležnih institucija i organa kao što su nadležna ministarstva, preko strateških dokumenata čiji su osnovni ciljevi podrška međunarodno prepoznatom naučno-istraživačkom radu, zakonskih i podzakonskih akata, pa do kreiranja fondova koji će služiti u svrhu podsticaja naučno-istraživačkog rada i oštrijih kriterijuma za izbore u akademska zvanja. Prije svega, istraživanje i nauka, kao i samo obrazovanje moraju biti u potpunosti nezavisni od politike kako bi se naučnicima stvorio adekvatan prostor za djelovanje, takmičenje i akademski prestiž kada su u pitanju fondovi i sredstva koja dodjeljuju nadležne domaće institucije.

Neophodno je dugoročno ulaganje u nauku na državnom/entitetskom/institucionalnom nivou (trenutno svega 0,2 % GDP u RS) pri čemu kriterijumi finansiranja i prepoznavanja kvaliteta moraju biti vrlo jasno i precizno definisani i ostvareni od onih koji ih koriste.

Uspostavljanje/podizanje standarda i približavanje evropskim kriterijumima kvaliteta glavni je cilj razvoja naučno-istraživačkog rada. Dalje, iskustva zemalja regiona pokazuju da se rješenja nalaze u podizanju ljestvice kriterijuma vodeći računa o izvrsnosti, inovativnosti i relevantnosti objavljenih radova.

Naučnici moraju da se intenzivno uključuju u evropski istraživački prostor kroz naučno-istraživačke projekte (međunarodnih programa poput COST i HORIZONT 2020) i aktivno doprinose istom, različite vidove međunarodne saradnje, bilateralne sporazume, multidisciplinarnе istraživačke projekte, partnerstvo. Takođe, kada su u pitanju primjenjena istraživanja partnera/finansijera treba tražiti u industriji.

Posebnu pažnju treba posvetiti stvaranju centara izvrsnosti, a naročito načina podsticaja mladih istraživača kroz poslijediplomsko usavršavanje i nezavisno istraživanje. Istraživanje i to istraživanje na univerzitetu treba da bude okosnica razvoja društva i glavni pokretač privrednog razvoja što pokazuju brojni primjeri univerziteta razvijenih zemalja Evrope, ali i SAD i dr.

Konačno, na univerzitetima zemalja Zapadnog Balkana postoji kritična masa istraživača koja može odgovoriti izazovima naučno-istraživačkog rada u oblasti društvenih nauka, ali za postizanje postavljenog cilja potrebno je podizanje ljestvice kriterijuma, sistemski i strateški pristup uključivanje u evropski istraživački prostor.